

Benoît Vitkine

Minskande befolkning ett misslyckande för Putin

Le Monde, 29 september 2023

För både Ukraina och Ryssland kan befolkningsutvecklingen bli minst lika viktig som ekonomin för möjligheterna att hålla ut i ett krig, som riskerar att bli långvarigt.

Efter att Vladimir Putin under de första veckorna av sin invasion av Ukraina utgick från att hans armé, som sades ha genomgått en modernisering, skulle bli utslagsgivande har han nu fått övergå till massmobilisering av medborgarna – vilket uppenbarar Rysslands enorma och långvariga bräcklighet demografiskt.¹

Alltsedan han i slutet av 1999 tog över makten i Kreml har Putin ändå satt den frågan i centrum för sitt politiska agerande. Genom kostsamma satsningar på stöd till familjer har Vladimir Putin gjort förbättringen av befolkningsutvecklingen till en prioritet, för att inte säga en fix idé, i syfte att bryta den nedgång som skett sedan 1991. Han tog upp frågan igen i sitt budskap till nationen 2020: ”Rysslands framtid och dess historiska perspektiv hänger på en sak: hur många vi är och hur många vi kommer att bli.”

Trots frågans betydelse, eller kanske just därför, omges fakta om den demografiska utvecklingen av största tänkbara hemlighetsmakeri. De behandlas som en statshemlighet – inklusive grundläggande siffror om hur stor befolkningen i Ryssland är. Statistikbyrån *Rosstat*, som kan betraktas som högsta auktoritet i frågan, har uppgett att Ryssland den 1 januari i år hade 146 447 424 invånare – ett besvärande faktum för Putin, färre än 1999 ...

Fantasiuppgifter

I *Rosstats* siffra ingår befolkningen på Krim, annekterat 2014, på nära 2,5 miljoner, varav ett stort antal ”migranter” från Ryssland. Den officiella statistikbyrån inkluderar däremot inte de ukrainska regioner som annekterades i september 2022 – dvs Donetsk, Lugansk, Zaporizjzjia och Cherson. Denna ”glömska” utgör en påminnelse om frågans stora politiska vikt. Omöjligt för Moskva och internationella institutioner att komma överens om en så grundläggande siffra.

Men även om man skulle inkludera dessa ockuperade regioner är deras tillskott till Rysslands allmänna demografiska situation mer än osäkert. För det första håller den ryska armén bara en del av dessa territorier (bl a hålls städer som Zaporizjzjia och Cherson av Kyiv), dessutom har de tömts på sin befolkning. Om *Rosstat* inte anger någon siffra så baserar sig valkommissionerna på uppgifter som härrör från den ukrainska tiden – vilket understryker att siffrorna om valdeltagandet i de pseudo-folkomröstningar om anslutning till Ryssland, som ägde rum i september i fjol eller lokalvalen i september i år, bygger på rena fantasier.

Än mer fantasifulle är icke officiella beräkningar, som den som gjorts av dagstidningen *Komsomalskaja Pravda*, om att antalet invånare i Ryssland skulle uppgå till 154 miljoner. Tidningen hävdar exempelvis på att befolkningen i *oblasten* Lugansk skulle uppgå till 4,1 miljoner, medan man från ukrainsk sida talar om knappt 1,4 miljoner. Hur som helst behandlas invånarna i dessa områden som ryssar: sedan februari 2022 har ”folkrepublikerna” Donetsk och Lugansk gett order om allmän mobilisering vilket lett till åderlåtning av den manliga befolkningen. Efter annekteringen i september 2022 ska 1,5 miljoner i dessa ”nya territorier”, som Moskva kallar dem, ha fått ryska pass. Siffran, omöjlig att verifiera, verkar modest då trycket är hårt på ukrainare att överge sin nationalitet – i annat fall riskerar man att

¹ Se <https://sv.wikipedia.org/wiki/Demografi>

förlora sin egendomsrätt.

Massiv exil

Den bäst bevarade hemligheten rör förlusterna under kriget i Ukraina. Sedan september 2022 har ingen siffra angetts, då talades det om 5 937 stupade. Beräkningarna varierar mellan 40 000 (enbart baserat på officiellt tillgängliga dödsrunor) och 120 000, den siffra USA:s underrättelsetjänst kommit med. Stämmer de siffrorna är emellertid effekten begränsad på rysk befolkningsutveckling jämfört med till exempel följderna av Covid-19. Vid den tiden försökte myndigheterna dölja pandemins pris i människoliv, men klart är att Ryssland för perioden 2019-2021 inregistrerade en överdödlighet på en miljon.

När det gäller militära förluster är reservoaren av män fortfarande enorm – betydligt större än i Ukraina – i synnerhet i de fattiga regioner, som levererat flest stridande. I Ryssland är risken framför allt politisk, att det kan tvinga fram en andra mobiliseringsvåg, vilket hittills dementerats ett antal gånger. Det är för övrigt orsak till att de mobiliserade måste bli kvar vid fronten ”ända tills den ’militära specialoperationen’ är avslutad”, som de deputerade nyligen fastslog. Däremot har de kriminella som Wagnergruppen rekryterade bara behövt strida ett halvår för att återfå friheten.

På längre sikt kommer krigets verkningar att märkas i den framtida ålderspyramiden, då kriget fjärrmat män i fruktbar ålder från att avla barn. Enligt siffror från *Rosstat* föddes i juli i Ryssland 110 500 barn, dvs den lägsta siffran någonsin sedan i varje fall 1945. Antalet hade varit historiskt lågt redan i juni. Medellivslängden har ökat ganska avsevärt under Putins tid vid makten (framför allt tack vare minskad alkoholism), men inte tillräckligt för att kunna hejda utvecklingen. Den har förstärkts av det stora antal som lämnat Ryssland, vilket har större direkta konsekvenser för demografin än antalet stupade. Det har varit två vågor av folk som lämnat landet: i början av kriget och, i större omfattning, efter tillkännagivandet om mobilisering i september i fjol.

Den beräkning som det råder störst samstämmighet om, upprättad av tankesmedjan *Re: Russia* under ledning av statsvetaren Kiril Rogov, talar om mellan 800 000 och 900 000 och som tillhör de mest utbildade och aktiva delarna av befolkningen. Den mest omfattande flykten ur landet sedan vågen av emigranter på 1920-talet efter bolsjevikrevolutionen.

Frågan bekymrar också myndigheterna, vilket bland annat framgår av att man sannolikt kommer att få vända sig till arbetskraft från Nordkorea, trots FN-sanktionerna mot Pyongyang. I början av september, i samband med Kim Jong-uns besök i Ryssland, riktade sig myndigheterna till ett hundratal företag för att undersöka hur stort behovet är.

Ämnet är också det enda som är föremål för någon öppen diskussion, främst på initiativ av dem som är ute efter att bestraffa de ryska krigsmotståndare som lämnat hemlandet, i varje fall tillfälligt, och göra livet surt för dem. Olika förslag har förekommit: stoppa ett visst antal transaktioner för dem, höja skatten, hindra dem från att arbeta på distans och till och med följa exemplet Belarus, där man nyligen beslutade att inte längre förse medborgare som befinner sig utomlands med några administrativa dokument ... För ögonblicket är de mest radikala förslagen blockerade i ekonomiministeriet.

Den exil som förekom före invasionen av Ukraina, bl a av högkvalificerade specialister, har normalt täckts genom invandring. Den minskade i fjol, med cirka fyra miljoner, men ändå rätt lindrigt tack vare den goda kursen på rubel – som ju i år brakat ihop. Migrantarbetarna utgör i sin tur en viktig reservoar för arméns rekryterare, som inte tvekar att använda hotelser och tvång. Till detta kommer flyktingarna från Ukraina – 3,5 miljoner ska ha tagit sig över till Ryssland sedan februari 2022, enligt den ryska säkerhetstjänsten FSB . Som däremot inte har några siffror om hur många som lämnat landet.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Laurent Geslin: [Demografisk katastrof väntar Ryssland och Ukraina](#) (december 2022)

Emmanuel Grynszpan: [Kvinnor och tonåringar i exil – orosmoln för Ukraina](#) (sept. 2023)